

**SIETYNAI EUROPOJE IR
XVII–XX a. PIRMOSIOS
PUSĖS SIETYNŲ PAVELDAS
LIETUVOJE [1]**

Šviesa nuo seniausių amžių laikyta gyvenimo simboliu. Kintanti saulės šviesa labai stipriai valdė žmogaus dienos ritmą ir veiksnumą, todėl, norėdamas pratęsti savo aktyvumo laiką, žmogus pradėjo naudoti dirbtinį apšvietimą. Remiantis dailės žodynu, šviestuvų esama įvairių tipų: „šviestuvus tvirtinamas prie sienos – aplikė, bra, statomas ant stalelio – bujotė, žvakidė, ant grindų – toršeras, kabinamas palubėje (puošnus, su keletu šviesos šaltinių) – sietynas. Vartojamas religinių apeigų (lampada) ir procesijų (žibintas) metu.“ [2] Taigi, kaip ir apibūdinama daugelyje meno žodynų, *sietynas – tai pakabinamas, nuo lubų nuleidžiamas kelių šakų šviestuvus* [3]. Svarbu suprasti, kad šią apšvietimo priemonę apsprendžia ne degalų tipas (bėgant laikui sietynai švietė ir žvakėmis, ir dujomis, ir elektros lemputėmis), bet forma ir tvirtinimo būdas. Taip pat, jog vienintelė sąlyga, leidžianti atskirti sietyną nuo paprasto pakabinamo šviestuvo arba lempos, yra šakos, kurių turi būti daugiau nei viena. Įsimintina, jog šviestuvo sąvoka, kaip bendra apšvietimo priemonių įvardijimo sąvoka, negali būti laikoma sietyno sinonimu.

Be pagrindinės, šviesos šaltinio apipavidalinimo funkcijos, senuosiuose interjeruose minėtieji pakabinami kelių šakų šviestuvai buvo svarbi interjero detalė ir atliko erdvės formavimo, jos užpildymo ir puošybos funkciją. Tai patvirtina ir dvarų ar rūmų senųjų interjerų fotografijos, kuriose matyti, kaip sietynas kambario ar salės erdvėje

kompoziciškai dominuoja ar netgi atlieka „skulptūrinę“ funkciją (renesanso laikotarpio sietynai *meliuzinos* buvo sudaryti iš gyvulio ragų ir medinės antropomorfinės skulptūros). Neabejotina, kad iki industrinės revoliucijos sietynai, kaip brangūs ir ištaigingi kūriniai vieni pirmųjų atspindėdavo stilių ir mados pokyčius.

Sietynų raidai Europoje straipsnyje išsiaiškinti labiausiai padėjo enciklopedinio pobūdžio leidiniai tokie kaip „Dailės žodynas“ [4], „Naujoji iliustruota dailės enciklopedija“ [5], „Oksfordo dekoratyviųjų menų vadovas“ [6] bei straipsniai internetinėse svetainėse [7]. Vienas iš jų – Birgit Lohmann straipsnis „Kabančių šviestuvų istorija“ [8] praplėtė turimas žinias, o Karren Larsdatter kuruojama internetinė bazė „Viduramžių ir renesanso materialioji kultūra“ darbą praturtino vertingais pavyzdžiais [9]. Kaimyninėje Lenkijoje išleista Jerzy Holubiec knyga „Lenkijos šviestuvai ir žvakidės“ [10] padėjo identifikuoti kai kuriuos stilistiškai artimus Lietuvoje išlikusius sietynų pavyzdžius, bei taip pat papildė Europos sietynų raidos žinias.

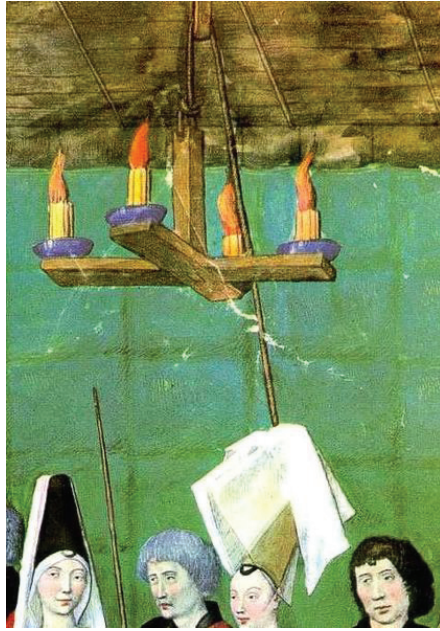
Lietuvos sietynų paveldas, priešingai nei Europos, tyrinėtas labai menkai. Nebūta jokių apibendrinančių, visumą apžvelgiančių tyrimų. Iš negausaus lietuviškos istoriografijos sąrašo galima paminėti, jog išsamiai Lietuvos nacionalinio muziejaus eksponatus yra aparašiusios Klaudija Kačinskienė ir Ona Mažeikienė 1980 metais išleistame kataloge „XVI–XX a. pr. apšvietimo priemonės“ [11]. Pavieniai sietynai detalai aptariami ir Lietuvos sakralinės dailės kataloguose [12]. Apie vieną sietynų rūšį – meliuziną – lietuviškoje istoriografijoje šiek tiek yra užsiminusi dailės istorikė Marija Matušakaitė leidinyje „Lietuvos skulptūra iki XVII a. vidurio“ [13]. Sietynų praeities vaizdą straipsnyje praturtino Kultūros paveldo centro archyvo [14], Molėtų krašto

muzejiaus [15], Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus [16] ikonografiniai ir rašytiniai šaltiniai. Apskritai atskiruose lietuviškuose leidiniuose dažniausiai randamos tik trumputės užuominos ar pavieniai aprašymai apie konkrečius kažkada kabėjusius ar tebekabančius sietynus [17].

Sietynų raida Europoje

Tyrinėjant Lietuvos istorinių sietynų raidą, neatsiejamai svarbus tampa Europos kontekstas. Analizuojant istorinių formų raidą, puikiai atsiskleidžia visi sietynų istorijoje susiklostę tipai. Tiksliai atsekti sietyno, kaip tam tikros apšvietimo priemonės užuomazgas gan sunku, tačiau terminu „sietynas“ jau galima vadinti XII–XIII a. paplitusį šviestuvą *candlebeam* / *candylbeme* (žodynas vertimo nepateikia, pažodžiui iš anglų kalbos – *žvakė-sija*). Ši nuo lubų nuleidžiama apšvietimo priemonė sudaryta iš dviejų arba trijų medinių sukryžiuotų lentelių, kurių galuose ant smailių pritvirtinamos žvakės arba indeliai degiems riebalams [18]. Apie *Candlebeam* sužinome ir jo egzistavimą patvirtina ikonografija: iliustracija apie 1460 m. prancūziškai parašytoje „Karaliaus Rene turnyrų knygoje“ (*Traictié de la forme et devis d'ung tournoy*) (1 pav.) [19].

Ši XII–XIII a. vyravusių gan elementarų sietyną savo dydžiu ir prabanga pralenkia taip pat maždaug apie XII a. įsitvirtinę sunkūs *karūniniai sietynai* (vok. *Radleuchter*). Tai grandinėmis prie lubų tvirtinamas didelio skersmens žiedas su pritaisytais prie jo lizdais žvakėms. Karūna buvo daroma iš metalo (geležies, žalvario, bronzos, rečiau sidabro ar aukso), medžio. Dekoruoja kaltais, lietais, karpytiais, štampuotais ornamentais [20]. Be apšvietimo funkcijos šie sietynai turėjo ir simbolinę reikšmę. Sietynas vaizdavo rojų: pats vainikas simbolizavo dangiškosios Jeruzalės sienas, dažniausiai 12 bokštelių

1 pav. Candlebeam sietynas matomas „Karaliaus Rene turnyrų knygoje“ 1460 m.

(Reprodukuota iš: *Presenting the prize to the victor in the Tournament-Book of King René d'Anjou* [interaktyvus] LARSDATTER Karren kuruojama viduramžių materialaus paveldo svetainė Medieval and Renaissance material culture (žr. 2009 0416).
Prieiga per internetą: <<http://larsdatter.com/candleholders.htm>>)

ir apytiksliai 36 žvakės (skaičius variavo) buvo nustatytas pagal Naujojo Testamento paskutinę knygą – Apreiškimą Jonui (dažn. vad. Apokalipse) [21]. *Karūninis* sietynas vyravo apytiksliai iki XV a. [22]. Didingi pavyzdžiai kabo Aacheno katedroje, [23] bei Šv. Antano bažnyčioje Hildesheimo mieste Vokietijoje (2 pav.).

XV a. Nyderlanduose išivyravusio naujo tipo sietyno konstrukciją laikė jau ne sunkus metalinis žiedas, bet vienas pagrindinis kamienas, nuo kurio

2 pav. Karūninis romaninis sietynas Šv. Antano bažnyčioje Hildesheimo mieste (Vokietija) 1044–1054 m.

(Reprodukuota iš: *Radleuchter* [interaktyvus] Wapedia (žr. 2009 04 16).
Prieiga per internetą: <<http://wapedia.mobi/de/Radleuchter>>)

3 pav. Gotikos stiliaus
sietynas su Švč.
Mergelės Marijos
figūra korpuse.
XV pab. Nyderlandai

(Reprodukuota iš:
Virgin Mary
chandelier
[interaktyvus]
Rijksmuseum
(žr. 2008 11 20).
Prieiga per internetą
<http://www.rijksmuseum.nl/aria/aria_assets/BK-NM-9387?id=BK-NM-9387&page=0&lang=en&context_space=aria_hemes&context_id=6279>)

ir kilo sietyno pavadinimas *korpusinis*. Aukštyn nukreiptų įmantriais gotikiniais ornamentais išpuoštų vingiuojančių šakų skaičius įvairavo nuo 6 iki 36. Šių gotikinių sietynų viršuje arba pačiame korpuse galėjo būti įmontuota žmogaus, paukščio, gyvūno, angelo, šventojo ar Švč. Mergelės Marijos figūra (3 pav.) [24]. Sietyno korpusas dažniausiai užsibaigdavo žiedu, kuriuo apšvietimo priemonė būdavo patraukiama žemyn norint uždegti žvakes. Taip pat visiems gerai žinomas Jan van Eyck 1434 m. tapytas paveikslas „Arnolfini vedybos“ patvirtina, kad gotikos laikotarpiu sakralinėse ir pasaulietinėse erdvėse kabančių sietynų forma mažai kuo skyrėsi [25].

4 pav. Meliuzina su
moters laikančios
herbą skulptūra.
XVI a. pr.

(Reprodukuota iš:
Lüsterweibchen
(carved by Tilman
Riemenschneider)
c. 1510–1515
[interaktyvus]
LARSDATTER
Karren kuruojama
viduramžių
materialaus paveldo
svetainė Medieval and
Renaissance material
culture
(žr. 2009 01 15).
Prieiga per
internetą: <<http://larsdatter.com/leuchterweibchen.htm>>)

Vokietijoje, Lenkijoje ir Lietuvoje XV–XVIII a. aptinkami itin netradicinio tipo sietynai – *meliuzinos* (vok. *Lusterweibchen*). Tai pakabinamas šviestuvas, sukomponuotas iš medinės skulptūros bei natūralių elnio ar kito gyvulio ragų su lizdais žvakėms. Pažymėtina, kad skulptūrų formos varijavo. Tai galėjo būti moters figūra (nuo ko ir kilęs vokiškas šio tipo šviestuvo pavadinimas: vokiškai *Lusterweibchen* – šviestuvas-moteris) (4 pav.), rečiau vyro, taip pat antropomorfinės būtybės: sirena, undinė, drakonas ar tiesiog elnio ar panašaus gyvulio galva su ragais ir mitologiniais motyvais ornamentuotu apvadu iš kraštų. Pastarasis labiau vyravo Lenkijoje ir Lietuvoje. Pažymėtina, jog dažnai kurioje nors *meliuzinos* dalyje buvo montuojamas sietyno savininko herbas. Meliuzinos buvo kabinamos ant grandinių viduramžių pilių puotų salėse arba valgomojo lubų centre, taip pat ir vienuolynų refektoriuose (valgomuosiuose), ar net bažnyčiose [26].

XVI a. viduryje Anglijoje, Nyderlandų bei Vokietijos regionuose sudėtingo dekoro gotikinį sietyną keitė daug paprastesnės konstrukcijos, vadinamasis *korpusinio tipo voro formos*. Šis renesanso ir baroko laikotarpiu populiarus sietynas turėjo rutuliu užsibaigiantį baliustros pavidalo korpusą, ir ratu išdėstytas šakas (5 pav.). Paprastos konstrukcijos iki švytėjimo nupoliruotų žalvarinių voro formos sietynų egzistavimas XVII a. užfiksuotas ir Vokietijos bažnyčių, bei namų interjero piešiniuose: Emanuel de Witte „Senos bažnyčios interjeras“ (*The Interior of the Oude Kerk*) 1660 m.; Johannes Vermeer „Tapyimo menas“ (*The Allegory of Painting*) 1666 m. Priešingai Anglijos, Nyderlandų ir Vokietijos aiškios formos sietynams, Italijos baroko sietynai pasižymėjo sudėtingu ir įmantriu vaisių, lapų, žiedų ir susuktų pergamentų dekoru. Tokie sietynai dažniausiai buvo daromi iš paauskuoto medžio ir meta-

lo. Pavyzdžius galima išvysti Venecijos Ca Rezzonico meno muziejuje, bei Milano Pilies muziejuje (*Museo del Castello*).

Visiškai naujas etapas sietynų istorijoje prasideda XVII a. Kalnų krištolo, stiklo, o vėliau ir švininio krištolo naudojimas gamyboje radikaliai pakeitė sietynų išvaizdą. Kalnų krištolas buvo retas, trapus ir brangus. Su šia medžiaga sunku dirbti, todėl krištolinių sietynų detalės buvo netaisyklingos ir nevienodos. Ankstyviausi žinomi kalnų krištolo sietynai yra iš XVI a., tačiau jų pavyzdžių beveik neišlikę. Sietynai puošti spausito stiklo gabalėliais buvo dulsvi ir sunkiai atspindėdavo šviesą, todėl jiems nuolat buvo ieškoma skaidresnės medžiagos pakaitalo. Galiausiai 1676 m. anglų stikladirbys George Ravenscroft sukūrė naują produktą – švininį krištolą (flintstiklą arba dar kitaip anglišką stiklą), kurio savybės buvo daug tinkamesnės sietynų gamybai [27]. Žėruojantys švininio krištolo sietynai tapo visuotinai populiariūs ir užgožė iki to laiko vyravusius santūrių formų sietynus.

Būtina paminėti ir žaisminguosius Venecijos spalvoto stiklo sietynus. Istoriografijoje dažniausiai teigiama, kad pastarieji Murano saloje (Venecijoje) pradėti gaminti XVIII a. pradžioje [28]. Gamybos paslaptys buvo labai saugojamos ir iš šalies pabėgęs ar bent tai ruošęsis daryti stiklo meistras buvo baudžiamas ir traktuojamas kaip „tėvynės išdavikas“ [29]. Veneciško stiklo sietynai buvo sudaryti iš daugybės vamzdelių ar narelių suformuotų šakų, puošti įvairiais kabučiais bei natūralistiniais daugiaspalviais peršviečiamais gėlių žiedais ir lapais. Tokio tipo sietynai vadinti specialiu terminu „*chiocche*“ (gėlių puokštė) (6 pav.). Jų pirmasis kūrėjas buvo Giuseppe Briati (1686–1772) – vienas įdomiausių ir svarbiausių XVIII a. Murano stikladirbių [30].

Tęsiant skaidriųjų ir trapiųjų medžiagų sietynų raidos apžvalgą, ne-

5 pav. Korpusinis voro formos sietynas. XVII a. Šv. Onos bažnyčia Brėmene. Vokietija

(Reprodukuota iš: *St. Ans church, Bremen (interaktyvus) Wikimedia* (žr. 2009 04 15). Prieiga per internetą: <<http://commons.wikimedia.org/wiki/ile:StAnsgariiBremen-08a.jpg>>)

6 pav. Venecijietiškas Murano stiklo sietynas *chiocche*. XIX a.

(Reprodukuota iš: *Outstanding Antique Venetian Murano Chandelier (interaktyvus) Ruby Lane antiques* (žr. 2009 02 17). Prieiga per internetą: <<http://www.rubylane.com/shops/legacy/item/A5350?hgtv=1>>)

7 pav. Marijos Teresės tipo sietynas

(Reprodukuota iš: Louis XV style chandelier [interaktyvus] Jan's & Company French antiques (žr. 2009 07 01). Prieiga per internetą: <http://www.jansantiques.com/Images/Products/Ref_A1004.jpg>)

kūriniu [32], todėl nuo XVIII a. vidurio lyros formos sietynas su krištoliniais kabučiais imtas vadinti Marijos Teresės vardu (7 pav.). J. Pallme kompanijos sietynų populiarumą atspindi ir tai, kad gausiai jų buvo užsakyta Prancū-

8 pav. Jurgio III stiliaus pjaustyto stiklo korpusinis sietynas

(Reprodukuota iš: George III cut glass chandelier [interaktyvus] McQueeney-Jones Mascolo Frances. Northeast Auction Offers Bidders A "Night At The Museum". (žr. 2009 09 17). Prieiga per internetą: <http://www.themagazineantiques.com/files/2009/05/22/img-news-top-lots-may-3_162003644218.jpg>)

zijos karaliaus Liudviko XV Versalio rūmams.

XVIII a. viduryje angliško ir airiško šlifuoto stiklo sietynuose būdavo imituojamos klasikinės Flamanų barokinės formos. Tokiuose sietynuose buvo sudėtos šlifuotos smailės, briaunuoti kabučiai, nuo pagodos tipo viršutinės sietyno dalies krentančios girliandos. Visi išvardyti sietyno bruožai matyti Jurgio III pjaustyto stiklo 1790 m. sietyne (8 pav.). Žymiausių sietynų dirbtuvių būta ne vien Italijoje, Boheimijoje, Anglijoje ar Prancūzijoje, bet ir Ispanijoje (La Granja rūmuose) [33].

1750 m. sietynams didelę įtaką darė žaismingas ir lengvas rokoko stilius. Puikų pavyzdį galima pamatyti Amsterdamo Rijks muziejuje – XVIII a. viduryje Nyderlanduose darytas Liudviko XV stiliaus rokailio formos su šakomis sietynas. Tai bandymas kitomis medžiagomis (medžiu) atkartoti Prancūzijoje dažniausiai iš auksuotos bronzos kaltus rokailio motyvais dekoruotus sietynus. XVIII a. sietynų gamybai imta naudoti rokoko žaismingumui leidžiančią pasireikšti kitą netradicinę medžiagą – porcelianą (9 pav.). 1708 m. buvo pirmą kartą pagamintas europietiškas porcelianas ir netrukus po to savo veiklą pradėjo vienos garsiausių Europoje – Meiseno porceliano dirbtuvės Vokietijoje [34].

XVIII a. Europoje šimtai pačių įvairiausių sietynų kabojo namuose ir bažnyčiose, pilyse ir tarybos rūmuose, salonuose ir kituose pastatuose. Jie buvo švaistūniškai prabangūs, puošti kriaušės formos plokščiais kabučiais, į viršų kylančiomis prizmėmis, susuktomis stiklo vijomis, rutuliais, ir žėrinčiais krištolo karoliukų vėriniais. Fizinės stiklo, krištolo ir švininio krištolo savybės buvo vis atidžiau studijuojamos ir krištoliniai sietynai tapo tikrais meno kūriniais [35].

XVIII a. viduryje Romoje užgimęs neoklasicizmas, o ypač XIX a. pra-

9 pav. Porcelianinis sietynas Linderhof rūmų valgomajame. Vokietija

(Reprodukuota iš: Schloss Linderhof [interaktyvus] Wikimedia (žr. 2009 05 01). Prieiga per internetą: <<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Linderhof-11.jpg>>)

džioje (1800–1830 m.) vyravusios vėlyvosios jo atmainos (Prancūzijoje ir Rusijoje vadinamasis ampyras, Didžiojoje Britanijoje – regentystė) apatinei sietyno konstrukcinei daliai suteikė naują – „krepšelio“ formą. Centrinis sietyno kamienas buvo paslėptas po karoliukų girliandomis, krintančiomis nuo pat sietyno viršaus iki pagrindinio ir didžiausio sietyno žiedo prie kurio ir buvo tvirtinamos. Nuo žiedo į viršų kilo šakos su lizdais žvakėms 10 pav.).

Lūžiais sietynų raidos istorijoje laikytini dujinio ir elektrinio apšvietimo

išradimai. Savo namą pirmasis dujomis 1792 m. Redruth mieste (Didžioji Britanija) apšvietė škotas inžinierius ir išradėjas William Murdoch. Beje, dujinis apšvietimas dėl nesaugumo neįsitvirtino ir nesukėlė tiek daug paskaitimų kaip antrasis sietynų istorijai reikšmingas išradimas – elektros lemputė. Mokslininko Joseph Swan namas Anglijoje 1880 m. buvo pirmasis elektra apšviestas namas. Tačiau šie nuopelnai priskiriami ne vien jam, bet ir Thomas Edison, kurie abu per XIX a. 8 dešimtmetį išrado ir užpaten-

10 pav. Ampyro stiliaus sietynas su „krepšeliu“

(Reprodukuota iš: Early 19th century Italian chandelier (interaktyvus) David Skinner Antiques (žr. 2009 09 17). Prieiga per internetą: <http://www.davidskinnerantiques.com/_images//Italian_chandelier_BCC6_001.jpg>)

tavo elektros lemputę [36]. Didžiuliai puošnūs sietynai vis dar buvo gaminami priėmimo ir pobūvių salėms, tačiau elektros lemputės atsiradimas suteikė neribotą formos laisvę sietynų kūrybai. Bėgant laikui istorinės sietynų formos buvo vis labiau ir labiau perinterpretuojamos. Senieji istoriniai žvakėms skirti sietynai buvo elektrifikuojami

11 pav. Sietynas. XVII–XVIII a. Lietuvos nacionalinis muziejus. Inv. nr.: IM-13029. V. Bortkevičiaus nuotr.

arba netekę savo apšvietimo funkcijos kabėjo daugiau dėl estetinės formos. Išties, jokia kita apšvietimo priemonė savo istorijoje neparodė tiek daug prabangių, kartais netgi švaistūniškai perkrautų formų ir stilių, kaip sietynai.

Lietuvoje išlikusių XVII–XX a. pirmosios pusės sietynų formų raida

Korpusiniai žalvariniai ir bronziniai sietynai. Kaip matyti iš Europos sietynų raidos apžvalgos, bėgant šimtmečiams, šios apšvietimo priemonės pasižymėjo be galo didele medžiagų, formų ir stilių įvairove. Tenka apgailestauti, kad Lietuvoje neturime išlikusių labai ankstyvų istorinių sietynų pavyzdžių. Seniausi išlikę datuojami XVII a. Pastarieji ypatingi ir saviti savo dekoru – *žalčio formos* puošybos elementais, kaip manoma, galėjo būti pagaminti Lietuvoje. Lietuvos nacionaliniame muziejuje saugomas XVII–XVIII a. datuojamas žalvarinis sietynas (11 pav.). Labai panašūs, šakomis, dekoruotomis žalčio galvutėmis, saugomi ir Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės bei Lietuvos dailės muziejų fonduose. XX a. pirmosios pusės fotografijos liudija, kad sietynų su žalčio formos šakomis būta Lietuvos sinagogų interjeruose. Toks buvęs Valkininkų sinagogoje [37], be to, Marijos ir Kazimiero Piechotkų albume „Medinės šventovės“ [38] panašių kabančių sietynų buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijos sinagogose užfiksuota dešimtimis.

Galime išskirti dar vieną Lietuvos XVII–XVIII a. bronzinių ir žalvarinių sietynų grupę taip pat saugomą Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės, bei Lietuvos nacionaliniame muziejuose. Šie korpusiniai *voro formos* sietynai atitinka Anglijos, Nyderlandų bei Vokietijos regionuose renesanso ir baroko laikotarpiu vyravusias sietynų formas. Vienas į kitą panašių sietynų korpusai suformuoti iš suvertų profiliuotų dalių su bumbulu gale, taip pat

visi jie turi karpytų kraštelių reflektorius (12 pav.).

Minėtus sietynus savo dydžiu pralenkiantis Vilniaus Šv. Stanislovo ir Šv. Vladislavo arkikatedros bazilikos zakristijoje kabantis korpusinis voro formos sietynas taip pat priskirtinas seniausių XVII–XVIII amžiaus grynojo stiliaus kategorijai (13 pav.). Tai bronzinis 24 šakų elektrifikuotas sietynas 2 metrų profiliuotu kamienu. Viršuje jis prasideda dvigalvio karūnuoto erelio figūra, apačioje pasibaigia masyviu ažūriniu augaliniiais ir erelio motyvais pjaustytu bronziniu bumbulu. Stiebas susideda iš suvertų baliustros formos bumbulų ir diskų. Pastarųjų yra trys, tad ir šakos sietyne išsidėsčiusios trimis aukštais. Sietynas ypač vertingas, kaip senas ir išskirtinis, analogo Lietuvoje neturintis meno kūrinys.

Seniausių žinomų XVII–XVIII a. Lietuvos bronzinių ir žalvarinių korpusinio tipo, baliustros arba voro formos sietynų turime išlikusių ne tiek jau daug. Jų forma panaši į Europos XVII a. voro formos sietynus, tačiau žalčio dekoras užsienio sietynų stilistikoje nepastebėtas, todėl laikytinas labiau būdingu būtent šioms Lietuvos sietynams. Tai patvirtina prielaidą, kad minėtieji muziejuose saugomi sietynai iš tiesų galėjo būti sukurti Lietuvoje.

Stikliniai sietynai. Kaip parodė Europos sietynų raidos istorija, nuo XVI a. pradedami gaminti sietynai iš stiklo, o jų klestėjimas – 17 ir 18 šimtmečiais. XVIII a. Italijoje gaminami spalvoto stiklo sietynai, Bohemijoje – stikliniai korpusiniai, bei stiklo karuliais puošti – Marijos Teresės tipo, Anglijos, Ispanijos ir Airijos dirbtuvėse kuriami korpusiniai – barokines olandiškas formas atkartojantys sietynai. Nors ir negalime pasigirti tokių sietynų gausa ir formų įvairove kaip kaimyninėse šalyse [39], tačiau keletą išlikusių stiklinių sietynų turime ir Lietuvoje. Žemaičių

12 pav. Sietynas. XVII a. Lietuvos nacionalinis muziejus. Inv. nr.: IM-4621. V. Bortkevičiaus nuotr.

13 pav. Sietynas Šv. vysk. Stanislovo ir Šv. Vladislavo Arkikatedros Bazilikos zakristijoje. XVII a. (Priklauso Lietuvos dailės muziejui TM-531). Autorės nuotr.

14 pav. Veneciško stiklo sietyno dalys. Žemaičių muziejus „Alka“.

Autorės nuotr.

15 pav. Vienas iš dviejų sieninių veneciško stiklo šviestuvų. Žemaičių muziejus „Alka“.

Autorės nuotr.

muziejuje „Alka“ saugomas bene vienintelis pavyzdys iš veneciško stiklo (14 pav.). Be išsamių restauratorių cheminių tyrimų sunku tiksliai datuoti jo amžių. Muziejaus darbuotojų spėjimu jis pagamintas XVII a. pabaigoje. Tačiau žinant, jog stikliniai sietynai Venecijoje pradėti gaminti tik apie 1700 m., greičiausiai šis ypatingas eksponatas buvo sukurtas kiek vėliau – galbūt XVIII a. Minimo sietyno išlikę tik dalys. Kaip jis atrodė anksčiau – galima spėti iš dviejų, kaip manoma, tam pačiam komplektui priklausiusių sieninių šviestuvų (15 pav.). Apšvietimo priemonių komplektas iš Plateriams priklausiusio Vilkėno dvaro į muziejų pateko 1940 m. Žemaičių „Alkos“ muziejaus spalvoto stiklo sietyną su dviem sieniniais šviestuvais galima priskirti nuo XVIII a. pradžios Venecijos Murano saloje gaminamam *chiocche* tipui. Džiugu tai, jog iš išlikusios ikonografijos matyti, jog tokių sietynų Lietuvoje būta ne vieno. *Chiocche* tipo sietynas matyti ir Meikštų dvaro nuotrakoje pateikiamoje Roman Afтанazy knygoje, skirtoje LDK dvarų rezidencijoms [40].

Kitas Lietuvoje retai aptinkamas sietynas puošia Marijampolės apskrities Griškabūdžio Kristaus Atsimainymo bažnyčios centrinę navą priešais presbiteriją. Tai nedidelis aštuonių žvakių korpusinis, spėjama Bohemijoje XVIII a. antrojoje pusėje (gali būti, kad ir XIX a. antrojoje pusėje) gamintas sietynas (16 pav.). Ant vertikaliojo sietyno strypo vienas virš kito suverti balsvo matinio stiklo bumbulai ir du auksaspalviai dubenys. Visos korpuso detalės suvagotos retomis, kiek įžambiomis, negilomis „kaneliūromis“. Iš viso yra aštuonios iš grublėto stiklo vamzdelio gamintos „S“ raidės formos šakos. Beje, dvi iš jų, sunykusios ir pakeistos metaliniais vamzdeliais. Sietynas veikiausiai yra vienas iš tri-

jų „voro“ formos šviestuvų, įrašytų 1823 ir 1829 m. Griškabūdžio bažnyčios dokumentuose [41]. Žinoma, korpusiniai stikliniai sietynai buvo gaminami ne vien XVIII–XIX, bet ir XX a. Dailius pavyzdžius galima išvysti Kauno apskrities viešosios bibliotekos Senų ir Retų spaudinių skyriuje. Pastarieji stikliniai sietynai yra aiškios korpusinio tipo struktūros. Iš dalies galima teigti, kad jų forma – tai ta pati olandų sietynams būdinga voro forma tik pagaminta iš kitų medžiagų – stiklo arba krištolo. Kaip matyti, stiklinių korpusinių sietynų Lietuvoje labai mažai, visi jie, kiek žinoma, yra atvežtiniai.

Visiškai kitoks Marijos Teresės sietynų tipas populiarus Europoje nuo XVIII a. vidurio. Kaimyninėje Lenkijoje tokio tipo sietynai taip pat buvo gaminami XVIII a. [42]. Marijos Teresės tipo sietynų turime ir Lietuvoje. Kultūros vertybių registre į kilnojamų dailės paminklų sąrašą įtraukti Kelmės rajono Maironių kaimo Švč. Mergelės Marijos bažnyčios XVIII a. pabaigos [43], Joniškio rajono Juodeikių kaimo Šv. Jono Krikštytojo bažnyčios XIX a. pirmosios pusės [44] sietynai, bei savo forma pats įmantriausias Alytaus apskrities Ratnyčios kaimo Šv. apaštalo Baltramiejaus bažnyčios sietynas [45]. Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašo duomenimis sietynas pagamintas XIX amžiuje [46] (17 pav.). Kaip ir būdinga Marijos Teresės tipui, sietynas turi pagrindinį kamieną, bei jį gaubiantį metalinių strypelių karkasą, ant kurio puikuoja gausybė stiklinių arba krištolinių pakabukų. Nušlifotos arba formoje išlietos žvaigždės su spinduliais ir gėlių pavidalo rozetės dar labiau praturtina puošybą bei paslepia pakabukų pritvirtinimo prie atramų vietas. Sietynas iš kitų to paties tipo sietynų išsiskiria tuo, kad žvakių lizdai išdėstyti trimis skirtingo aukščio lygiais. Karkasas nukaltas augaliniais motyvais,

16 pav. Sietynas
Griškabūdžio
Kristaus Atsimainymo
bažnyčioje. XVIII a.
II p. arba XIX a. II p.
Autorės nuotr.

o pagrindinis iš peršviečiamo stiklo profiliuotų detalių suvertas korpusas užbaigtas vertikaliomis kaneliūromis puošto stiklo bumbulu.

Marijos Teresės sietynais puošėsi ne vien bažnyčių interjerai. Išlikusiuose Pakruojo dvaro klasicistiniuose XIX a. 2–3 deš. baigtuose statyti rūmuose [47] taip pat išlikęs vienas fontaninio tipo sietynas. Pakruojo rajono savivaldybės kultūros skyriaus darbuotojų duomenimis iš užsienio atvežtas XIX a. pradžioje.

Šiuo metu žinoma ikonografinė medžiaga, Lietuvos muziejų fonduose saugomi eksponatai, Lietuvos sakraliniuose ir pasaulietiniuose interjeruose išlikę sietynai leidžia daryti išvadą, kad fontaninis sietynų tipas Lietuvoje taip pat nėra dažnas. Žinomi trys išlikę pavyzdžiai Lietuvos kaimų bažnyčiose

17 pav. XIX a. Marijos Teresės tipo sietynas Ramyčios Šv. Apaštalo Baltramiejaus bažnyčioje. J. Grambos nuotr. (Kultūros paveldo centro Duomenų skyriaus, kilnojamųjų objektų poskyrio kartoteka)

18 pav. Meiseno porceliano dirbtuvių sietynas (Vokietija). 1900 m. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus. Inv. nr.: Tt-331. Autorės nuotr.

[48] ir vienas dvaro interjere. Kiek žinoma, visi šie sietynai buvo pagaminti XVIII a. pabaigoje–XIX a.

Porcelianiniai sietynai. Šalia tradicinių medžiagų (metalo ir stiklo) XVIII a. žvakidžių ir sietynų gamybai pradėtas plačiai naudoti porcelianas bei fajansas [49]. Lietuvos muziejuose yra saugomi keturi pavyzdžiai. Lietuvos nacionaliniame muziejuje saugomi trys skirtingo dydžio, tačiau analogiškos puošybos XVIII a. pabaigoje Vokietijoje gaminti sietynai. Jie neelektrifikuoti, skirti žvakėms. Devynios S raidės formos šakos su lapeliais ir žiedo pavidalo lizdais gale vienam aukštyje sunertos į ažurinę vazą, paviršius išpuoštas reljefiniais lapais ir lipdytomis spalvotomis gėlėmis, ant šakų ir stiebo

apačioje pakabinti spalvingų žiedų krepšeliai. Visa ši puošyba būdinga ir Nacionaliniame M. K. Čiurlionio muziejuje saugomam, taip pat Vokietijoje gamintam, sietynei (18 pav.). Pastarasis turi sukryžiuotų kardų signatūrą, žyminčią garsią Meiseno porceliano gamyklą. Sietyno forma kiek įmantresnė nei saugomų Lietuvos nacionaliniame muziejuje: šakos išdėstytos ne viename lygmenyje, bet dviem aukštais. Džiugu, kad tai nėra vieninteliai žinomi Lietuvoje buvę sietynai. Istorinėse nuotraukose užfiksuota, jog toks buvęs Alantos dvare [50]. Nors tai kol kas vienintelis aptiktas ikonografinis pavyzdys, tačiau jis byloja porcelianinių sietynų naudojimą Lietuvoje. Neabejojama, kad tokių apšvietimo priemonių Lietuvos dvaruose būta ir daugiau, tik dėl savo trapumo ir nepalankių istorinių aplinkybių retas jų išliko iki šių dienų.

Klasicizmo laikotarpio sietynai Lietuvoje. Klasicizmo ir jo atmainų (ampyro, regentystės) stiliaus sietynų Lietuvoje išliko gana daug. Išlikusi ikonografija byloja tokių sietynų populiarumą sakraliniuose interjeruose. 1920–1939 m. Jano Bulhako nuotrau-

koje užfiksuoti trys vienodi karoliukų girliandomis puošti karūninio tipo sietynai Vilniaus Šv. Pranciškaus Asyžiečio (Bernardinų) bažnyčioje [51]. Labai panašus sietynas įamžintas ir J. Bulhako darytoje Vilniaus Šv. Kotrynos bažnyčios interjero nuotraukoje [52]. Karūninio tipo, kriaušės ar lašo formos sietynai užfiksuoti ne vien mūrinėse miestų bažnyčiose, bet ir kaimų medinukėse: nedidukas apibūdinto tipo sietynas užfiksuotas 1936 m. fotografuotoje, šiandien jau nebeegzistuojančioje, Kražių parapijėje bažnyčioje [53], bei kitose – Dūkšto [54], Žemaičių Naumiesčio [55] 1936–1940 m. fotografuotose bažnyčiose. Lenkiškoje istoriografijoje tokio tipo sietynai identifikuojami XVIII a. pabaiga–XX a. pradžia [56], minėtieji ir nuotraukose užfiksuoti Lietuvos sietynai galėjo priklausyti klasicizmo, ampyro ar neobaroko stiliui.

Iš nemažos grupės mūsų dienas pasiekusių ampyro stilistikos sietynų ryškiausias pavyzdys yra Griškabūdžio Kristaus Atsimainymo bažnyčioje. Tai masyvus pakabinamas 3 metrų aukščio, 60 žvakių šviestuvą (19 pav.). Prie centrinės vertikalios ašies skersiniais strypais it stipiniais pritvirtinti apskriti metaliniai šviestuvo elementai: du maži vienodi viršaus lankai su dekoratyvine karūna ir du žemutiniai didieji lankai, laikantys žvakių šakas. Ampyro stilių liudija ne vien forma, konstrukcines detales dengiantys stiklinių karoliukų vėrinis tinklas, bet ir karpytų lapų bei virš kas antros šakos iškelti skardiniai į palmėtę panašūs elementai [57].

Kitas panašus ampyro bruožų turintis sietynas kabo Kudirkos Naumiesčio Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčioje. Panašiai kaip ir Griškabūdžio šventovėje, datuojamas XIX a. viduriu, spėjama pagamintas Lenkijoje [58]. Mažesnius savo tūriu pavyzdžius galima išvysti Vilnius Šv. Teresės bažnyčioje. Tai du sietynai, kurie Lietuvos kultūros ver-

tybių registro duomenimis datuojami XIX a. [59].

Lietuvoje esama ne vien karūninio, bet ir korpusinio tipo ampyro stiliaus sietynų pavydžių. Tai Vilniaus apskrities viešosios Adomo Mickevičiaus bibliotekos antrojo aukšto skaityklos salėje kabantis geltono metalo sietynas. Tokio paties tipo, tik stiklo / krištolo kabučiais puoštas yra Renavo Šv. Izidoriaus bažnyčios XIX a. datuojamas sietynas.

Kaip matyti, daugiausia ampyro stiliaus sietynų Lietuvoje išliko sakraliniuose interjeruose – gali būti, kad tai lėmė didžiulio skersmens sietynų tin-

*19 pav. Sietynas
Griškabūdžio
Kristaus Atsimainymo
bažnyčioje.
XIX a. 3 kvė.
Autorės nuotr.*

kamas įsikomponavimas erdviuose Lietuvos bažnyčiose.

XIX–XX a. pirmosios pusės istorizmo stilistikos sietynai. 1986 m., po Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje atidarytos apšvietimo priemonių parodos, Rita Škiudienė „Kauno tiesoje“ rašė, jog „Autentiškų XVII–XVIII a. šviestuvų <...> Lietuvoje išliko tik reti vienetai. Todėl parodoje jiems atstovauja analogiškų formų ir dekoru pavyzdžiai, pagaminti XIX a., stilių kartojimo ir eklektikos epochoje.“ [60] Ši muziejininkės pastebėjimą dėl nedaugelio mūsų dienas pasiekusių XVII–XVIII a. sietynų patvirtina ir tyrime ryškėjantis bendras Lietuvos išlikusių sietynų vaizdas.

Istorizmo laikotarpio sietynus dėl įvairių istorinių stilių formų netgi sunku grupuoti ar priskirti vienam konkrečiam stiliui, tačiau kai kurie iš jų visgi aiškiai atpažįstami. Lietuvoje nėra išlikusių nei romaninių nei gotikinių sietynų pavyzdžių (galbūt tokių net ir nebuvo), tačiau pastarųjų formos imituojamos XIX a. sukurtose apšvietimo priemonėse. Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios sietyno neoromaninį stilių byloja jo karūninis tipas, bei romaniniams sietynams tipiška išraiškos forma matoma Aachen'o katedros bei Hildesheim'o bažnyčios sietynuose. Rokiškio bažnyčios sietynas – vienintelis taip subtiliai ir panašiai atkartojantis romaninio stiliaus formas. Neogotikiniam stiliui priskirtinas Kauno Šv. apaštalo Petro ir Povilo arkikatedros bazilikos koplyčioje kabantis sietynas. Jo apatinės dalies smailė priima XV a. sietynų formas, augaliniai motyvai šakose taip pat teigia jo gotikumą. Lietuvos neogotikinėse bažnyčiose esama ir daugiau bandymų kurti to stiliaus interjerus atitinkančius sietynus. Vienas iš tokių pavyzdžių – Utenos Kristaus Žengimo į dangų bažnyčios sietynas, sudarytas iš trijų skirtingo dydžio žiedų, kurie puošti stilizuotais ažūriniais

ornamentais. Tai gotikos bruožų turintis istorizmo kūriny.

Istorizmo laikotarpiu Lietuvos taidomojoje dailėje ypač populiarios neobarokinės formos. Gaminant sietynus, mėgta kartoti baroke populiarų korpusinio tipo voro formą. Aštuoni tokie pavyzdžiai yra Vilniaus universiteto bibliotekoje, Pranciškaus Smuglevičiaus salėje. Dar vienas didingas vakarietiško neobaroko pavyzdys kabo Kauno Šv. apaštalo Petro ir Povilo arkikatedros bazilikos centrinėje navoje. Bronzinį Prancūzijoje gamintą sietyną trisdešimčiai žvakių 1897 m. arkikatedrai dovanojo Benediktas Henrikas Tiškevičius. Ant sietyno puikuojasi dedikacijos užrašas, bei Tiškevičių herbas *Leliva* [61].

Priešingai nei Anglijos, Nyderlandų ir Vokietijos bronziniai baroko epochos sietynai, itališko baroko pavyzdžiai dažniausiai buvo daromi iš paausiuoto medžio ir metalo bei puošiami įmantriu lapų, žiedų ir vaisių dekoru. Žiūrint į Venecijos Ca Rezzonico ir Milano Pilies muziejuose (*Museo del Castello*) saugomus XVII a. barokinius sietynus, itališkajam neobarokui norisi priskirti vienintelį ir labai retą Lietuvos dailės muziejui priklausantį XIX a. eksponatą (20 pav.). Archyviniais duomenimis šis anksčiau Vilniaus arkikatedros bazilikos centrinę navą puošęs sietynas 1803 metais buvo parvežtas iš Vienos [62]. Sietyną sudaro medinis korpusas ir geležinės šakos. Korpusas suformuotas iš dviejų vertikaliai briaunuotų viena ant kitos sudėtų kolonų. Iš apatinės kolonos dugno išeina paukščių galvos formos atšakos, o į pastarąsias įstatytos metalinės lapeliais puoštos šakos su žvakei įstatyti skirta lėkšte – gėlės žiedu. Tokios šakos sietyne išdėstytos trimis aukštais. Jų formos be galo panašios į itališkojo baroko sietynų minėtuosius pavyzdžius.

Kitas ypatingas sietynas, pasižymintis neobarokinėmis formomis, kabo

Gintališkės Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčioje (21 pav.). Tiksliai žinoma, kad jis iš medžio padarytas vietinio meistro dar XIX a. viduryje. Jo penkios šakos graakščiai raitytos, o pagrindinis kamienas reljefiškai profiliuotas baliustrados forma. Ypatinga ir vertinga tai, jog primityviomis medžiagomis stengtasi atkartoti profesionaliai atliktų Europietiško sietynų formas. Toks profesionalių darbų mėgdžiojimas būdingas ne vien Lietuvai, panašių pavyzdžių žinoma Lenkijoje [63], Švedijoje [64], Italijoje ir kitur.

Istorizmo laikotarpiu buvo atkartojamos ir ampyrui būdingos formos: krepšelis sietyno apačioje, bei pagrindinį kamieną dengianti karoliukų kaskada. Metalu šios formos atkartotos Šv. Jono bažnyčios 3 skirtingų dydžių XX a. pradžioje pagamintuose sietynuose (22 pav.). Algirdo Stankaus – žymaus kalvio, nukalusio vieną iš trijų 1979 m. dingusio sietyno kopiją, žiniomis, šis išpūdingas apšvietimo priemonių kompleksas galėjo būti pagamintas Petro Vileišio 1900 m. pradėjusioje veikti geležies dirbinių gamykloje arba Krokuvos religinių reikmenų dirbtuvėse.

20 pav. Sietynas. XIX a. Lietuvos dailės muziejus. Inv. nr.: TM-521. Nuotrauka iš Prano Gudyno restauravimo centro. Sietyno paso nr. 82.2. Tm-521.293.1022

Tokio tipo bene vieninteliai kaltiniai sietynai Lietuvoje gali būti priskirti neoampyro stiliui.

Retesni, netradicinių formų ir medžiagų sietynai. Lietuvoje esama pavienių vertingų sietynų, kurie dėl savo išskirtinės formos nepatenka į ankstes-

21 pav. Medinis sietynas Gintališkės Šv. Apaštalo evangelisto Mato bažnyčioje (Plungės r.) XIX a. G. Valtaitės nuotr.

22 pav. Vienas iš trijų (didžiausias) XIX–XX a. sietynas Šv. Jono bažnyčioje Vilniuje. Autorės nuotr.

23 pav. Šv. Apaštalo Petro laivo formos sietynas Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčioje Vilniuje. J. Bulhako nuotr. (Kultūros paveldo centro archyvas. F.44. Neg. nr. 1457)

24 pav. Meliuzina. XVII a. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus. Inv. nr.: Tt-15485. A. Kapčiaus nuotr.

nių skyrių sietynų grupių apibūdinimus. Ypatingos formos, daugelio išidėmėtas ir savitą istoriją turintis – Vilniaus Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčioje kabantis Šv. Apaštalo Petro laivą vaizduojantis sietynas. Lietuvos kultūros vertybių registro kartotekos duomenimis jis gamintas 1905 m. Liepojos (Latvija) meistrų. Ypatinga tai, jog sietynas anksčiau turėjo aštuonias stiklo / krištolo karuliais puoštas žvakides. Kiekviena jų turėjo 7 šakas su elektrifikuota žvakės imitacija. Janinos Bielinienės straipsnyje minima, kad 56 sietyno šakos simbolizavo vienuolio Pranciškaus Rogalos Zavadzčio priklausymo Laterano kanauninkų vienuolijai metų

skaičių [65]. Deja, šiandien jas galima išvysti užfiksuotas tik J. Bulhako nuotraukoje (23 pav.).

Prie ypatingai senų, vertingų ir labai neįprastų sietynų kategorijos priskirtinos meliuzinos. Kaip ir minėta Europos sietynų raidos apžvalgoje, meliuzina – tai pakabinamas ir nuo lubų nuleidžiamas šviestuvas, sukomponuotas iš medinės skulptūros bei natūralių elnio ar kito gyvulio ragų su lizdais žvakėms. Lietuvoje turime dvi nepilnai išlikusias meliuzinas. Abi jos saugomos Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje. Pirmoji išlikusi geriau už antrąją: su ragais, galva ir net gipsinėmis sirenų figūrėlėmis šonuose (24 pav.). Muziejaus duomenimis ir sprendžiant iš ikonografijos, ji kabėjo Zapyškio Šv. Jono krikštytojo bažnyčioje arčiau pagrindinio įėjimo, netoli vargonų. Įdomu tai, kad meliuzina įpinta į Švč. Mergelės Marijos paveikslo atsiradimo bažnyčioje legendą. Viena iš jų teigia, jog elnias ant savo ragų atplukdė didžiojo altoriaus Švč. Mergelės Marijos paveikslą. Kitas padavimas sako, kad prie elnio ragų pririštas paveikslas buvo paleistas Nemunu iš Vilniaus, prašant Dievo apsaugoti žmones nuo potvynių

[66]. Antroji, prasčiau išsilaikusi meliuzina buvo rasta Alsėdžių miestelyje J. Mikėno organizuotoje ekspedicijoje po Tėlių apskritį.

Remiantis ikonografija tenka pripažinti, jog Lietuviškos meliuzinos daugiau sąsajų turėjo su lenkiškais [67] nei su vokiškais pavyzdžiais, kuriems būdinga iš medžio drožta elnio galva su ragais.

Nors sietynų paveldo Lietuvoje tyrimai dar nėra baigti, tačiau surinkta informacija apie muziejuose saugomus eksponatus bei kabančius sakraliniuose ir viešuosiuose interjeruose, peržiūrėjus ikonografinę medžiagą paaiškėjo, kad didžiausią dalį Lietuvoje išlikusių šių apšvietimo priemonių sudaro XIX–XX a. pavyzdžiai, o XVII ir XVIII a. sietynų išliko žymiai mažiau. Be to, matyti, kad Lietuvoje būta beveik visų Europoje vyravusių skirtingų medžiagų ir stilių sietynų, kurie buvo parsigabunami iš įvairių Europos kraštų, juos gamino ir vietos meistrai.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Straipsnis parengtas Vilniaus universiteto, istorijos fakulteto, paveldosaugos specializacijos autorės magistratūros baigiamojo darbo pagrindu.
2. *Dailės žodynas*. Vilnius: VDA leidykla, 1999, p. 414.
3. *Dailės žodynas*. Vilnius: VDA leidykla, 1999, p. 382; *The Dictionary of Art*. Vol. 6. Hong Kong: Grove, 1998, p. 442; *The Oxford Companion to the 3. Decorative Arts*. Oxford. New York: University Press, 1975, p. 153; FLEMING, John, and HONOUR, Hugh. *Dictionary of the Decorative Arts*. New York: Harper and Row, 1977, p. 170; *New international illustrated Encyclopedia of Art*. Vol. 5. New York: Greystone press, 1988, p. 972. ir t.t.
4. *The Dictionary of Art*. Vol. 6. Hong Kong: Grove, 1998.
5. *New international illustrated Encyclopedia of Art*. Vol. 5. New York: Greystone press, 1988.
6. *The Oxford Companion to the Decorative Arts*. Oxford. New York: University Press, 1975.
7. *Abbey Chandeliers – History of Chandeliers* [interaktyvus] Abbey Chandeliers – company of restoration, cleaning, renovation, and repair of crystal chandeliers [žr. 2009 04 05] Prieiga per internetą: <http://www.abbeychandeliers.co.uk/crystal_chandeliers_history.html>; Diary of 27th of September, 2008. Maria Theresa chandelier [interaktyvus] The Schonbek Crystal Chandelier Blog [žr. 2009 02 17] Prieiga per internetą: <<http://www.schonbek.com/crystalchandelierblog/09.22.08.html>> ir kt.
8. *History of pendant lamps*. The chandelier [interaktyvus] “Designboom“ compiled by Birgit Lohmann [žr. 2008 12 17] Prieiga per internetą: <http://www.designboom.com/history/p_chandelier.html>
9. LARSDATTER Karren kuruojamas viduramžių materialaus paveldo svetainė-archyvas (*Medieval and Renaissance material culture*). Prieiga per internetą: <<http://larsdatter.com/sitemap.htm>>
10. HOLUBIEC, W. Jerzy. *Polskie lampy i świeczniki*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolinskich Wydawnictwo, 1990.
11. KAČINSKIENĖ, Klaudija, ir MAŽEIKIENĖ, Ona. *XV–XXa. pr. apšvietimo priemonės*. Vilnius: Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejus, 1980, p. 6–7.
12. *Lietuvos sakralinės dailės katalogas*. Vilkaviškio vyskupija. Aleksoto dekanatas. T. I. Kn. IV. Vilnius: Gervelė, 2000; *Lietuvos sakralinės dailės katalogas*. Vilkaviškio vyskupija. Šakių dekanatas. T. I. Kn. VI. Vilnius: Gervelė, 2006.
13. MATUŠAKAITĖ, Marija. *Lietuvos skulptūra iki XVII a. vidurio*. Vilnius: Aidai, 2007.
14. Kultūros paveldo centro archyvas. F.44. Neg. nr. 621; 1665; 1972; 3020; 3536.
15. Molėtų krašto muziejus. Alantos dvaro fotografijos. Neg. nr. Owanta 08.
16. Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius. 1828 m. Vilniaus katedros vizitacijos aktas, f. 57, b. B 53–1, l. 22.
17. BIELINIENĖ J. Keliautojas žingeidus. *Vilniaus dailės akademija. Informacinis biuletenis*. Nr. 4/5 (149/ 150) 2007 Balandis. p. 7 [interaktyvus] Vilniaus dailės akademijos internetinė svetainė [žr. 2009 03 23] Prieiga per internetą: <www.vda.lt/download.php/fileid/110>; *Žemaičių praeitis*. Renavas. T.9. Vilnius: VDA leidykla, 2001, p. 211; SNITKUVIENĖ, Aldona. *Biržų grafai Tiškevičiai ir jų palikimas*. Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 2008; SNITKUVIENĖ, Algimanta. *Raudondvaris. Grafai Tiškevičiai ir jų palikimas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998; SEMAŠKAITĖ, Ingrida. *Dvarai*. Vilnius: Algimantas, 2008 ir kt.
18. *The Oxford Companion to the Decorative Arts*. New York: Oxford University Press, 1975, p. 153; *New international illustrated Encyclopedia of Art*. Vol. 5. New York: Greystone press, 1988, p. 973.
19. *King Rene’s Tournament Book* [interaktyvus] Princeton University website [žr. 2009 04 01] Prieiga per internetą: <<http://www.princeton.edu/~ezb/rene/renehome.html>>
20. *Dailės žodynas*. VDA leidykla. Vilnius: 1999, p. 190.

21. *Radleuchter*. Wapedia [žr. 2009 04 01] Prieiga per internetą: <<http://wapedia.mobi/de/Radleuchter>>
22. *The Dictionary of Art*. Vol. 6. Hong Kong: Grove, 1998, p. 442.
23. *Aachen cathedral* [interaktyvus] An illustrated guide to sacred sites, religious art & architecture, and historic holy places of the world [žr. 2009 03 12] Prieiga per internetą: <<http://www.sacred-destinations.com/germany/aachen-cathedral.htm>>
24. *The Dictionary of Art*. Vol. 6. Hong Kong: Grove, 1998, p. 442–443.
25. *New international illustrated Encyclopedia of Art*. Vol. 5. New York: Greystone press, 1988, p. 973.
26. *Dailės žodynas*. Vilnius: VDA leidykla, 1999, p. 266; MATUŠAKAITĖ, Marija. Lietuvos skulptūra iki XVII a. vid. Vilnius: Aidai, 2007, p. 162.
27. *History of pendant lamps*. The chandelier [interaktyvus] “Designboom” compiled by Birgit Lohmann [žr. 2008 12 17] Prieiga per internetą: <http://www.designboom.com/history/p_chandelier.html>
28. *History of pendant lamps*. The chandelier [interaktyvus] “Designboom” compiled by Birgit Lohmann [žr. 2008 12 17] Prieiga per internetą: <http://www.designboom.com/history/p_chandelier.html>
29. *Praeities ir ateities sankirta Murano stiklu apgaubtoje šviesoje*. Žurnalas „APS“. 2008 žiema p. 32–34 [interaktyvus] Architektūros, projektavimo, statybos svetainė „spec.lt“ [žr. 2009 04 01] Prieiga per internetą: <<http://www.spec.lt/search?query=Praeities+ir+ateities+sankirta>>
30. *A monumental Venetian Murano glass cut twenty-four light chandelier 18th century* [interaktyvus] Sotheby’s auction company’s website [žr. 2009 02 17] Prieiga per internetą: <http://www.sothebys.com/app/live/lot/LotDetail.jsp?sale_number=AM0856&live_lot_id=41>
31. *Pallme-Mahl clan (business activity)* [interaktyvus] Pallme Family website [žr. 2009 03 01] Prieiga per internetą: <http://www.pallme.com/family/uk_Palme-Mahl%20Business.htm>
32. *Diary of 27th of September, 2008. Maria Theresa chandelier* [interaktyvus] The Schonbek Crystal Chandelier Blog [žr. 2009 02 17] Prieiga per internetą: <<http://www.schonbek.com/crystalchandelierblog/09.22.08.html>>
33. *La real fábrica de La Granja* [interaktyvus] CINOA- non-profit international federation of antique associations [žr. 2009 02 17] Prieiga per internetą: <<http://www.2021int.onlinegalleries.com/art-and-antiques/detail/1495>>
34. *Europe’s premier porcelain manufactory – since 1710*. Our history [interaktyvus] The Meissen porcelain manufactory website [žr. 2009 05 01] Prieiga per internetą: <<http://www.meissen.de/index.php?id=151&lang=1>>
35. *New international illustrated Encyclopedia of Art*. Vol. 5. New York: Greystone press, 1988, p. 975.
36. BELLIS, Mary. *History of Lighting and Lamps*. [žr. 2009 04 02] Prieiga per internetą: <<http://inventors.about.com/od/1startinventions/a/lighting.htm>>
37. *Sietynas Valkininkų sinagogoje*. Žiūrėti knygoje: RUPEIKIENĖ, Marija. Lietuvos sinagogų architektūra. Kaunas: Technologija, 2000, p. 61.
38. PIECHOTKOWIE, Maria i PIECHOTKOWIE, Kazimierz. *Boznice drewniane*. Warszawa: Budownictwo i architektura, 1957.
39. Lenkijoje, Žemutinės Silezijos regione priskaičiuojama per 100 išlikusių stiklinių XVIII–XIX a. sietynų. Apie tai plačiau: CHRZANOWAKA, Anna. *Wiszące świeczniki szklane z XVIII i XIX w. Na Dolnym Śląsku*. In: Rocznik Szteki Slaskiej. T.VIII. Wrocław: 1971, s. 107–123.
40. AFTANAZY, Roman. *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*. T.4. Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolinskiach Wydawnictwo, 1992, p. 215.
41. STANKEVIČIENĖ, Regimanta. *Sietynas (I). Lietuvos sakralinės dailės katalogas*. Vilkaviškio vyskupija. Šakių dekanatas. Vilnius: Gervelė, 2006, t. I. kn.VI. p. 252–256.
42. HOLUBIEC, W. Jerzy. *Polskie lampy i świeczniki*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolinskiach Wydawnictwo, 1990, p. 55.
43. Unikalus objekto kodas Lietuvos kultūros vertybių registre – MC 7844.
44. Unikalus objekto kodas Lietuvos kultūros vertybių registre – MC 8950.
45. Unikalus objekto kodas Lietuvos kultūros vertybių registre – MC 14541.
46. Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas. Vilnius: Lietuvos TSR kultūros ministerija, 1973, p. 812.
47. SEMAŠKAITĖ, Ingrida. *Dvarai*. Vilnius: Algimantas, 2008, p. 169.
48. Maironių kaimo Švč. Mergelės Marijos bažnyčioje, Juodeikių kaimo Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje, Ratnyčios kaimo Šv. apaštalo Baltramiejaus bažnyčioje.
49. KAČINSKIENĖ, Klaudija; ir MAŽEIKIENĖ Ona. *XVI–XX a. pr. apšvietimo priemonės*. Vilnius: Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejus, 1980, p. 6.
50. Alantos dvaro fotografijos saugomos Molėtų krašto muziejuje. Neg. nr. Owanta 08.
51. Kultūros paveldo centro archyvas. F.44. Neg. nr. 3536.
52. Kultūros paveldo centro archyvas. F.44. Neg. nr. 621.
53. Kultūros paveldo centro archyvas. F.44. Neg. nr. 1665.
54. Kultūros paveldo centro archyvas. F.44. Neg. nr. 3020.
55. Kultūros paveldo centro archyvas. F.44. Neg. nr. 1972.

56. HOLUBIEC, W. Jerzy. *Polskie lampy i świeczniki*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolinskich Wydawnictwo, 1990, s. 56–57.
57. STANKEVIČIENĖ, Regimanta. *Sietynas (II). Lietuvos sakralinės dailės katalogas*. Vilkaiviškio vyskupija. Šakių dekanatas. Vilnius: Gervelė, 2006, t. I. kn.VI. p. 252–256.
58. SURDOKAITĖ, Gabija. *Sietynas. Lietuvos sakralinės dailės katalogas*. Vilkaiviškio vyskupija. Šakių dekanatas. Vilnius: Gervelė, 2006, t. I. kn.VI. p. 534–535.
59. Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas. Vilnius: 1973. Unikalus objekto kodas Lietuvos kultūros vertybių registre – MC 8195.
60. ŠKIUDIENĖ, Rita. *Nuo spingsulės iki elektrinio šviestuvo*. Kauno tiesa, 1986, birželio 29. nr. 150.
61. SNITKUVIENĖ, Aldona. *Raudondvaris. Grafai Tiškevičiai ir jų palikimas*. Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 161.
62. *1828 m. Vilniaus katedros vizitacijos aktas // Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 57, b. B 53–1, l. 22.
63. Medinis sietynas 405 iliustracijoje. Ieškoti leidinyje: *Košcioly i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego. Międzynarodowe centrum kultury w Krakowie*. Tom 14. Karaków: 2006.
64. *18 šakų medinio auksuoto korpuso sietynas* [interaktyvus], [žr. 2009 04 17] Prieiga per internetą: <<http://www.cupboardsandroses.com/items/366.php>>
65. BIELINIENĖ, Janina. *Keliautojas žingeidus*. Vilniaus dailės akademija. Informacinis biuletenis. 2007, Balandis. Nr. 4/5 (149/ 150) p. 7 [žr. 2009 03 23] Prieiga per internetą: <www.vda.lt/download.php/fileid/110>
66. *Senoji Zapyškio bažnyčia* [interaktyvus] Zapyškio bendruomenės internetinė svetainė [žr. 2009 04 30] Prieiga per internetą: <<http://www.zapyskis.lt/main.php?id=1000415&lang=1>>
67. Lenkiškos meliuzinos pavyzdį galima išvysti leidinyje: HOLUBIEC, W. Jerzy. *Polskie lampy i świeczniki*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolinskich Wydawnictwo, 1990.

in Lithuania yet. Therefore the main purpose of this article was to describe development of chandelier form in the period of XVII–XX centuries. first half.

It was found that Lithuania has had samples of almost all styles and type chandeliers, which were made at that time in Europe. The oldest chandeliers are from XVII–XVIII century and they were made mostly by local masters, while the bigger part of later centuries chandeliers are from foreign countries. The research also reveals that chandeliers in different interiors as religion places or mansions may differ in style and form. The survival age also depends on type and make of chandelier, where the longest age belongs to the bronze spider form chandeliers, also to Maria Theresa type and Empire crown-type chandeliers. XIX–XX centuries discovery of electricity made big influence to the form and style of chandeliers all over the World and Lithuania as well. They started to lose their importance and since then on they play mostly decorative function in the interior.

*Kultūros paveldo centras
Ašmenos g. 10, LT-01135 Vilnius
Tel.: 8-614-89289
El. paštas zylute7@hotmail.com*

*Gauta: 2009-07-29
Įteikta spaudai 2009-11-30*

SUMMARY

Alantė Valtaitė CHANDELIERS IN EUROPE AND CHANDELIERS IN LITHUANIA FROM 17th TO 2nd HALF OF 20th CENTURY

Heritage of Chandeliers in Lithuania is the new object for investigation, which hasn't had deeper researches